

Leerboek voor de Arbeidersbeweging

Deel 1

www.MinisterieVanPropaganda.org

LEERBOEK VOOR DE ARBEIDERSBEWEGING

Bemengesteld door het Partijbestuur der C.P.N. (De Waarheid)

In Aflevering

UITGEVERIJ PIONIER - AMSTERDAM - 1949

VOORWOORD

De studie en de beheersing van het wetenschappelijke socialisme is een levensvraagstuk voor de arbeidersklasse en haar partij en daarmee voor de toekomst van het gehele werkende volk van Nederland.

Die studie is niet alleen onontbeerlijk voor haar leiders en kaders.

Elke werker, man of vrouw, jong of oud, moet zich aan die studie wijden in het besef, dat kennis en scholing de voorwaarden voor het succes van hun streven zijn.

Scholing is strijd.

Zij is moeilijk, vergt inspanning, zij vereist de worsteling met soms ingewikkelde vraagstukken.

Zij vereist het overwinnen van gemakzucht en traagheid. Maar daarvoor mag niet worden teruggeschrikt.

Het is een veel verbreid vooroordeel, dat de studie van het wetenschappelijk socialisme voor arbeiders „te moeilijk" is. Dat is niet zo. De leer van Marx en Engels, Lenin en Stalin is de theoretische uitdrukking van de belangen van de arbeiders. De plaats van de arbeiders in de huidige maatschappij en hun dagelijkse strijd tegen het kapitalisme maakt juist hen uitermate bevattelijk voor het juiste begrip van het wetenschappelijke socialisme.

Dit leerboek stelt zich ten doel een bruikbare handleiding bij de studie daarvan te zijn.

Het gaat uit van de geschiedenis, ofschoon het er geen aanspraak op wil maken een alomvattende geschiedenis van de Nederlandse arbeidersbeweging te zijn. Het behandelt slechts de voornaamste vraagstukken van het wetenschappelijke socialisme in hun geschiedkundig verband. Uitgaande van de werkelijke gebeurtenissen

maakt het de gevolgtrekkingen daaruit en geeft er de theoretische verklaring van.

De in deze eerste aflevering behandelde gebeurtenissen omvatten de ontwikkeling van het kapitalisme tot aan zijn overgang in het hoogste stadium, het imperialisme, waarin wij op heden nog leven.

De volgende aflevering zal aan het imperialisme zijn gewijd en de daarop volgende aan de grote vraagstukken van de arbeidersbeweging afzonderlijk.

Door deze opzet van het leerboek worden reeds in de eerste aflevering tal van vraagstukken als het ware aangestipt, die voor de beginnening nog verdieping behoeven. Dit zal dan in de verdere loop van het werk geschieden, zodat de lezer geleidelijk tot de moeilijker vraagstukken doordringt.

Ook hierbij mag echter niet worden stilgestaan. De studie van het wetenschappelijke socialisme kan slechts grondig zijn, wanneer zij tot de bronnen reikt, tot de klassieke Marxistische literatuur, de werken van Marx, Engels, Lenin en Stalin.

De Nederlandse arbeiders en arbeidersvrouwen en allen, die strijden voor de nieuwe, socialistische maatschappij, daartoe de weg te effenen, is de voornaamste taak, die dit leerboek zich heeft gesteld.

HOOFDSTUK 1

De opkomst van het kapitalisme in Nederland

Wanneer wij over het kapitalisme spreken, dan bedoelen wij het maatschappelijke stelsel, dat uit de industriële revolutie in de achttiende eeuw is geboren (men denke daarbij aan de toepassing van de stoommachine). Eén der kenmerken van dat kapitalisme is de uitbuiting op grote schaal van bezitloze in fabriekmatige door machines gedreven industrieën.

In Nederland begon deze productiewijze zich in de tweede helft van de negentiende eeuw, omstreeks het jaar 1870, te ontwikkelen.

Woerkerkapitaal en handelskapitaal

Voordien bestonden echter in ons land reeds sinds eeuwen kapitaal en uitbuiting van het werkende volk.

De „Republiek der Verenigde Provinciën“, de Nederlandse Staat, die meer dan drie eeuwen geleden tot stand kwam, was de oudste burgerlijke Staat van de wereld. In deze Staat was de macht in handen van het handels- en woerkerkapitaal.

De rijkdom van de Nederlandse kapitalisten was zeer aanzienlijk. De Nederlandse buitenlandse handel was vóór 1781 de „bloeiendste van Europa“, met een kapitaal van 491 miljoen gulden 1).

Ook het kapitaal in effecten, leningen e.d. belegd, dat het karakter van woerkerkapitaal had, was voor die tijd buitengewoon groot. Het was voornamelijk in het buitenland belegd.

1) Alle met dit cijfer gemerkte gegevens zijn aan het boek van

Mevr. Dr. Henriette Roland Holst—van der Schalk „Kapitaal en Arbeid in Nederland“, of aan de daarin geciteerde bronnen ontleend.

Zo was omstreeks 1770 niet minder dan 1/4 van de Engelse staatsschuld in Nederlandse handen. Uit aandelen in Engelse particuliere bedrijven vloeiden bovendien jaarlijks vijftien miljoen gulden als rente naar Nederland, buiten een bedrag van 100 miljoen gulden, dat in andere landen was belegd tegen een rente van vijf procent.

Toen in 1795 de Franse troepen Nederland bezetten, bevonden zij, dat dit land met circa twee-en-een-half miljoen inwoners nog het rijkste was van Europa, even rijk als Frankrijk met zijn vijfmaal grotere bevolking.

De rijkdommen van de bezittende klasse in de „Republiek der Verenigde Provinciën" waren niet in de eerste plaats in Nederland verworven, al hadden Nederlandse zeelui ervoor gezwoegd en er hun leven voor gelaten. Zij kwamen voornamelijk voort uit de handel met het buitenland, voornamelijk met Oost-Europa, uit de uitplundering van de, in slavernij levende, miljoenenbevolking van Indonesië en der negerbevolking van West-Indië. Wat deze laatste betreft, ook de handel in negerslaven maakte deel uit van de Nederlandse negotie en behoorde niet tot de minst winstgevende.

Nederland blijft achter

De grote rol, die het handelskapitaal, het woeker kapitaal en later het koloniale kapitaal in Nederland steeds gespeeld hebben, had ten gevolge, dat Nederland in de ontwikkeling van het industriële kapitalisme ten achter bleef. Daarop was ongetwijfeld het niet aanwezig zijn van ijzererts in de Nederlandse bodem mede van invloed. Maar dit was niet van beslissende aard. Er was, bijvoorbeeld, wel veel steenkool aanwezig, doch het duurde tot de eerste wereldoorlog, voor de steenkoolmijnen in Limburg op moderne wijze ontgonnen zouden worden, door de nood gedwongen.

De overheersing van het woeker-, handels- en koloniale kapitaal, de voorliefde van de Nederlandse bezittende klasse voor de vette, gemakkelijke winst daarmee

verkregen, waren steeds een rem op de vooruitgang. Het gevolg hiervan was, dat de Nederlandse nijverheid eeuwenlang een kwijnend bestaan leidde.

De Nederlandsche bezittende klasse bleef liever op haar effectentrommels zitten, dan de nieuwsoortige industrie op te bouwen.

Een rijke boerenstand komt op

De voornaamste uitwerking van de ingetreden „eeuw van de stoommachine" was de grote vraag naar landbouwproducten voor export naar Engeland. In dit land nam de industrie omstreeks 1840 een snelle uitbreiding, waarbij grote aantallen arme boeren naar de steden gedreven werden om in de fabrieken te werken. Het hierdoor ontstane tekort aan landbouwproducten werd o.a. door de Nederlandse landbouw aangevuld. Een deel van de Nederlandse boeren werd „slapende rijk", doch de arbeiders betaalden het gelag in de vorm van een ondragelijke levensduurte. Het door de opkomende rijke boerenstand verdiende geld werd niet tot technische verbetering van de landbouw aangewend, doch opgepot en in gouden oorijzers, piano's en buitenlandse effecten belegd.

Opkomst der industrie

De moderne kapitalistische industrie begon zich eerst te ontwikkelen als gevolg van twee gebeurtenissen:

1. de opkomst van de groot-industrie in Duitsland, vooral in het Roergebied, na de Frans-Duitse oorlog van 1871;
2. de opheffing van het „cultuurstelsel" en het monopolie van de Nederlandse Handel Maatschappij in de Indonesische koloniën, waardoor het particuliere kapitaal en de particuliere handel daar hun intrede deden.

Nederland kwam door zijn gunstige ligging in

aanmerking als doorvoerland van Duitsland en dit bevorderde niet alleen de ontwikkeling en modernisering van het transportwezen doch ook de daarmee samenhangende scheepsbouw, machine-industrie en aanverwante industrieën.

De nieuwe handel op de Indonesische koloniën gaf de stoot tot de omvorming en uitbreiding van de Twentse textielindustrie, die voordien voornamelijk op huisarbeid berustte en deed in de Zaanstreek de verwerkende industrieën van levens- en genotmiddelen ontstaan.

Eerst veel later, tijdens de eerste wereldoorlog, zouden de hypermoderne grootbedrijven, als de gloeilampen- en radioartikelenindustrieën van Philips en de kunstzijde-industrie van de Algemene Kunstzijde Unie (A.K.U.), hun vlucht nemen.

Tot het einde van de negentiende eeuw bleef het industriekapitaal verre ten achter bij het handels-, woeker- en koloniale kapitaal.

In het jaar 1900 was de verhouding aldus:

Bank- en credietinstellingen (hypotheekbanken inbegrepen).....	ruim 103 miljoen gulden
Koloniale landbouw- en mijnondernemingen (in 1895)	123 miljoen gulden
Goederenhandel (plus rederijen).....	143 miljoen gulden
Naamloze vennootschappen (grote industrie)	50 miljoen gulden

Verspreide ligging

Een bijzonderheid van de kapitalistische ontwikkeling in Nederland is de verspreide ligging van de industrie.

In de meeste kapitalistische landen van Europa trok de industrie zich voornamelijk in de grote steden samen, waar zij in het eerste stadium van haar ontwikkeling de arbeidskracht het goedkoopst en in groten getale verkrijgen kon,

In Nederland ontstond zulk een concentratie alleen in de industrieën, die met de scheepsbouw samenhangen en met de industrieën van de Zaanstreek, die op het

vervoer te water in de nabijheid der Amsterdamse haven aangewezen waren.

De metaalindustrie spreidde zich echter over het gehele land. De grootste en oudste machinefabriek van enige omvang, de firma Stork, bevindt zich in het kleine Overijsselse stadje Hengelo.

De textielindustrie ontstond ver van de grote centra in Twente en Brabant, In het hoge Noorden liggen de stocarton- en zuivelfabrieken; steenfabrieken vindt men hier en daar in afgelegen oorden langs de rivieren.

Zo werd het toch al niet talrijke Nederlandse fabrieksproletariaat over ver uiteen liggende centra verspreid en versnipperd, een omstandigheid, die de groei en organisatie van de arbeidersbeweging tot op heden ernstig bemoeilijkt.

Vragen voor het overhoren

1. Wat zijn de kenmerken van de Nederlandse bourgeoisie bij de opkomst van het kapitalisme?
2. Wat veroorzaakt het achterblijven van de modern-kapitalistische productiewijze en vooral van de industrie in ons land?
3. Waarom bemoeilijkt de verspreide ligging van de industrie de organisatie van de arbeidersbeweging?

HOOFDSTUK 11

Het droevige leven van de werkende klasse

De ellendigen

Het tijdperk van bloei van de „Republiek der Verenigde Provinciën" viel voornamelijk in de 17e eeuw, die daarom de „Gouden Eeuw" werd genoemd.

Reeds in de eerste helft van de 18e eeuw kwam het verval en dit duurde tot aan de opkomst van het moderne kapitalisme in het laatste kwart van de negentiende eeuw.

Tijdens de vervalperiode verdwenen de oude handel, de scheepvaart en de manufacturen (dat zijn bedrijven, die door handkracht gedreven worden, zoals handweverij, touwslagerij e.d.) bijna geheel.

De bezittende klasse teerde op de „roem" en nog meer op de enorme kapitalen, die de „vaderen" hadden nagelaten.

De arbeiders in de steden en op het land echter leefden onder erbarmelijke voorwaarden.

Hun huisvesting tarte alle beschrijving. Zo ver haalt de geschiedschrijver 1), dat op het platteland de arbeiders in lemen hutten, of hutten uit heideplaggen gemaakt, woonden. De wanden daarvan waren van takken gevlochten en met leem of plaggen belegd, met uit takken gevlochten deuren, zonder ramen of schoorstenen, meestal zonder huisraad of linnen. Als dieren huisden hier de arbeiders, met een strozak als ligging in ruimten, die des winters altijd vol rook stonden en geheel vervuild waren.

In Brabant, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Friesland

a) Als voren.

en de Veluwe vormden zich gehele „kolonies" van deze huttenbewoners op de woeste gronden. Tot voor kort waren daarvan op de Surhuisterveense heide en in Drente nog overblijfselen te vinden.

Nog in het jaar 1859 woonden in de rijke koopstad Amsterdam 23.635 mensen in kelders, vochtig en kil, zo donker, dat in de meeste dag en nacht kunstlicht moest branden.

In deze kelders bedroeg het sterftecijfer van kinderen van 1 tot 5 jaar bijna het dubbele van die der bovenwoningen. Voor de volwassenen schommelde het sterftecijfer in de jaren 1815—1850 tussen de 30 en 50 per duizend.

Ongeveer 100.000 van de ruim 263.000 inwoners van Amsterdam woonden in krotten.

De voeding der arbeiders bestond meestal uit slechte aardappelen, bonen, vet, stroop en brood uit aardappelmeel of rogge.

De lonen bedroegen voor volwassen arbeiders in de steden gemiddeld 4 à 5 gulden per week. De landarbeiders verdienden een dagloon, dat tussen de 15 cent en 50 cent (met de kost) schommelde.

De werkdag duurde nooit minder dan twaalf uur en meestal veertien tot zestien uur per etmaal zonder onderbreking. In de fabrieken moesten de arbeiders hun eten tussen de arbeid door nuttigen. Als bijzonderheid zij vermeld, dat in de textiel fabrieken het stijfsel door de fabrikanten vergiftigd werd, om te voorkomen, dat de altijd hongerige arbeiders het zouden opeten.

Ontzettend was de kinder-uitbuiting. Kinderen werden vanaf hun zesde jaar in de fabrieken en op het omland tewerk gesteld tegen enkele centen loon. Hun werktijd was nog langer dan die der volwassenen, soms zeventien uur en meer per etmaal.

Werkloosheid was een blijvend massa-verschijnsel onder de arbeiders uit die tijd. In 1840 raamde men het aantal op 5 à 600.000 of op ongeveer 1/5 van de totale bevolking.

Om het ellendige leven te rekken, waren deze werklozen op de „bedeling" aangewezen, de „liefdadigheid",

die door de schatrijke bourgeoisie door middel van de diaconieën der kerken en „godshuizen" uitgeoefend werd. Daar kregen zij een rantsoen van een kop (1 liter) paardebonden en twee

stuivers per week. De „gods huizen" verhuurden de kinderen der werklozen aan de fabrieken, waar zij aan honger, afmattende arbeid, ver neding en mishandeling weerloos waren blootgesteld.

Ook vrouwenarbeid kwam veel voor, in het bijzonder in de spinnerijen van koehaar, waar zij reeds jong aan tuberculose stierven.

Zo vormde zich een ras van „paupers", wier aantal bijna een eeuw lang in de honderdduizenden liep.

Geslachten achter elkaar teerden zo op de „bedeling", ook als zij tijdelijk werk hadden, want reeds vroeg wisten de Nederlandse ondernemers het „behoefte-element" in de beloning van hun arbeiders toe te passen.

Bleek, grauw, met doffe ogen, geringe lichaamskracht, onvolgroeid, de middelmaat nooit bereikend, in volstrekte onwetendheid, willoos in hun lot berustend, zo sleepten de arbeiders in de voor-kapitalistische tijd hun bestaan voort in het toenmaals rijkste land van Europa.

Strijd brengt verbetering, maar slechts betrekkelijk

Met de opkomst van het moderne kapitalisme be-

gonnen zich ook de arbeiders te roeren en wisten door strijd verbeteringen af te dwingen.

Tot 1872 bestond er nog een wettelijk stakingsverbod, afkomstig uit de tijd van Napoleon, dat echter nooit ernstig was toegepast, omdat er van verzet vóór die tijd weinig sprake was.

Wel zijn er stakingen van klei nere omvang onder de typografen, havenarbeiders en timmerlieden geweest en in 1863 had in Amsterdam de eerste georganiseerde arbeidersdemonstratie plaats gekregen van typografen, waaraan vijfduizend arbeiders deel namen.

In het begin van 1887 brak te Almelo de eerste grote staking van fabrieksarbeiders in de geschiedenis van Nederland uit. Zij omvatte 700 textielarbeiders en duurde vier maanden. Hierop volgde een reeks van 'Stakingen van fabrieksarbeiders en landarbeiders, die zich meestal tegen loonsverlagingen richtten.

In de periode van grote bloei van het opkomende kapitalisme, na de Frans-Duitse oorlog van 1871; toen de grote vraag naar koloniale producten uitzonderlijk grote winsten in de zakken van de Nederlandse kapitalisten deed vloeien, steeg als gevolg van hun eerste verzet de levensstandaard der arbeiders geleidelijk, in verhouding tot hun vroegere lot.

Verhoudingsgetwijfelde achteruitgang

In verhouding tot dat van de kapitalisten bleef het aandeel van de arbeiders aan de snel toenemende vermeerdering van de voortgebrachte rijkdom ten achter. Ja, hoe meer rijkdom er door de nieuwe productiewijze werd voortgebracht, hoe meer de maatschappelijke positie van de arbeidersklasse, in verhouding tot die van de kapitalistische klasse, achteruitging.

Een voorbeeld daarvan geven de volgende cijfers (1): In 1886—'87 bedroeg het kapitaal, in industriële naamloze vennootschappen belegd, nog slechts 38 miljoen gulden. In 1911—'12 was dit kapitaal tot 294 miljoen gulden gestegen.

De waarde van de goederenhandel bedroeg in het jaar 1876 tien miljoen gulden. In het jaar 1912 bedroeg deze 100 miljoen gulden of het tienvoudige.

Zo vermeerderde het bezit van de kapitalisten.

De arbeider verdiende enkele guldens per week meer, at met zijn gezin een paar sneden brood meer met nu en dan een extraatje, maar hij toas bezitloos en hij bleef bezitloos. Van de rijke tafel vielen slechts enkele kruimels op zijn dis.

Slechts voor een betrekkelijk klein aantal arbeiders, voor werkbazen, technisch personeel, arbeiders met „vast werk" e.d. werden de levensvoorwaarden dragelijker. Hun voorbeeld

werd de arbeidersklasse door de burgerlijke propaganda voorgehouden om bij hen 2) Mr. S. Mok, „De Vakbeweging."

de illusie te wekken, dat zij het allen beter konden krügen, als zij maar zorgden, dat het de kapitalisten goed ging. Zü zouden dan „uit het proletariaat ver-

lost" worden. Maar de werkelijkheid was anders. Zo de arbeiders ook in tijden van drukte iets overgespaard mochten hebben, dan werd hun dit spoedig weer ontnomen. Want met het kapitalisme gaan de regelmatig terugkerende economische crisissen gepaard, die werkloosheid en ellende voor de arbeidersklasse betekenen.

Omstreeks 1884 brak een ernstige economische crisis in ons land uit. Zij was vrij hevig en veroorzaakte massale werkloosheid, waarbij vele arbeiders weer bij de „bedeling" terecht kwamen.

Kapitalisme in de landbouw

In de landbouw deed de kapitalistische ontwikkeling nog later haar intrede dan in de industrie. Eerst om streeks 1880) dringen wetenschap en techniek de boerenbedrijven binnen en worden daar machines in gebruik genomen. De mechanisering beperkt zich echter voornamelijk tot de zuivelbereiding.

Gelijktijdig zet een versnippering van de landbouwbedrijven in, door verpachting van kleine lapjes grond door de grote boeren aan de arme „keuterboertjes".

Tussen' 1899 en 1909 vermeerderd hun aantal met 35 procent. De kleine bedrijven, beneden de 5 hec taren, nemen in de jaren 1898—1917 met 66 per duizend toe, terwijl de grote, van 100 hectaren en meer, in die jaren met 106 per duizend verminderen.

Was het lot der landarbeiders al treurig, dat der keuterboertjes is nauwelijks beter te noemen.

Meestal zijn zij gelijktijdig boer en landarbeider. V66r en na een werkdag van 14 tot 16 uur bij de rijke boer kunnen zij er hun eigen lapje nog bij bewerken, met de hulp van vrouw en kinderen, die mede de

zwaarste landarbeid moeten verrichten.

Slavenarbeid in Indonesië

De schatten, in Indonesië vergaard, gaan ten koste van onbeschrijfelijk leed der Indonesische boeren en koelies. In de voor-kapitalistische tijd bestond in Indonesië het zgn. cultuurstelsel, (door Multatuli in „Max Have laar" beschreven). De Nederlandse staat trad op als bezitter van het 'land, de daarop levende mensen, en gelijktijdig als ondernemer.

De boeren moesten op een door het Ned. Indische koloniale bestuur vastgesteld gedeelte van hun grond bepaalde, voor de wereldmarkt bestemde, producten verbouwen en deze voor een uiterst lage prijs aan de Nederlandse Staat afleveren. Op de overige opbrengst stortten zich de inheemse adellijken, waarnaast de boer nog vele, onbetaalde, herendiensten moest verrichten. Voor hem bleef alleen ellende over.

De Nederlandse schatkist echter ontving tussen 1831 en 1877, 823 .millioen gulden als winst uit dit cultuurstelsel.

De geogste koloniale waren kwamen in handen van de Nederlandse Handel Maatschappij.

Dit was een maatschappij, die door Koning Willem I was opgericht en waarin hij persoonlijk aandeel had. Zij bezat het wettelijk vastgestelde monopolie van de handel op Indonesië en maakte gouden winsten.

Later bleek het cultuurstelsel niet voldoende winst meer af te werpen en werd het geleidelijk afgeschaft.

In 1896 werden de woeste gronden in Indonesië voor het particuliere kapitaal beschikbaar gesteld. De particuliere planter deed zijn intrede, de winst steeg tot het fabelachtige en de Indonesische boer werd tot koelie gemaakt, van zijn dorp met geweld weggehaald en naar verre streken gesleept om voor de blankeóewan (heer) te weúen.

In weelderige Villa's, eerste rangs hotels en de rijke woningen der schitterend verlichte steden woonden de Nederlandse uitbuiters. In schrille tegenstelling tot hun weelde stond de onbeschrijfelijke ellende van de miljoenen uitgeteerde Indonesische koelies, die onder een systeem van contract-arbeid (slavenarbeid) met rottangslagen tot boven hun krachten gaande arbeid werden aangedreven. In die jaren stierven van de honderd koelies er gemiddeld dertig per jaar.

Bij scheepsladingen werden jonge vrouwen naar de „ondernemingen" op Sumatra vervoerd waar zij met een loon van enkele centen daags werden afgescheept, en tot prostitutie gedwongen werden.

1. Waaron kunnen de arbeiders, als klasse, onder het kapitalisme niet „uit het proletariaat" verlost worden?
2. Welke gevolgen had de intrede van de kapitalistische ontwikkeling op de landbouw?
3. Heeft de arbeidersklasse bij het bezit van koloniën?

HOOFDSTUK 111

Wat is kapitalisme?

Wij hebben nu in het kort de historische ontwikkeling van het kapitalisme in ons land, tot aan het einde der 19de eeuw geschetst.

Deze ontwikkeling gehoorzaamde aan een zekere al gemene wetmatigheid. In zijn grote boek „Het Kapitaal" schrijft Marx in zijn voorwoord: „Het uiteindelijke doel Nan dit werk is de economische wet te onthullen die,de moderne maatschapij beweegt" waarmee hij de kapitalistische, burgerlijke maatschappij bedoelde.

Karl Marx en Friedrich Engels hebben deze „bewe gings-wet" van het kapitalisme ontdekt en in een reeks -schitterende wetenschappelijke werken de bouw en werking van het kapitalistische stelsel ontvouwd. In verband hiermede spreekt men gewoonlijk van de economische leer van Marx.

Deze economische ker geeft de arbeidersklasse niet alleen een inzicht in haar huidige positie, maar geeft haar ook de zekerheid van haar eigen overwinning.

Daarom moet zij grondig bestudeerd worden. De beste studie is natuurlijk aan de bron zelf, „Het Kapi taal" van K. Marx. Maar daarnaast zijn er verscheidene werken verschenen die de economische leer van Marx behandelen. De beste uiteenzetting daarover vindt men -in het werkje van Lenin „Karl Marx".

Om de lezer die voor het eerst kennis met dit onder werp maakt op weg te helpen en de „smaak naar meer" te verschaffen, geven wij hier een korte beschouwing over enkele elementen van de economische leer van

19 Warenproductie

Het grondprobleem van de kapitalistische maatschappij is samen te vatten in de vraag: hoe komt het, dat er enerzijds mensen zijn, die hard werken en desondanks niet voldoende verdienen om een menswaardig bestaan te kunnen leiden terwijl er anderzijds mensen zijn, die

zich in weelde baden en weinig of niets behoeven te doen, om zich deze weelde te verwerven. En, daar alles wat voor het levensonderhoud nodig is, het resultaat is van arbeid, is het duidelijk, dat de kleine groep, die over grote rijkdommen beschikt, in feite leeft van datgene

dat de miljoenen arbeiders voortbrengen. Nauwkeuriger gesteld, luidt de vraag aangaande het grondprobleem van de kapitalistische maatschappij aldus: hoe is het mogelijk, dat een kleine groep zich een belangrijk deel van de arbeid van het werkende volk toeëigent? Om deze vraag te beantwoorden, moeten wij de eigenschappen van het kapitalisme kennen.

In 'de eerste plaats is het kapitalisme een warenmaatschappij. Wat betekent dit? Dit houdt in, dat de producten, die voortgebracht worden, niet direct voor eigen gebruik bestemd zijn, voor de bevrediging van de eigen behoeften, maar bestemd zijn om op de markt verkocht te worden om er aan te verdienen. Het gaat er dus bij de producent niet in de eerste plaats om, om de behoeften te bevredigen, maar om winst te maken. Voor de kapitalist is dus niet beslissend aan welk artikel de meeste behoefte is, maar welk artikel de meeste winst opbrengt.

Warenproductie is dus productie om de winst, productie voor de markt.

Kenmerken van het kapitalisme

Niet iedere warenmaatschappij is echter een kapitalistische. Het kapitalisme is de hoogste ontwikkelingsstap van de warenmaatschappij, n.l. die ontwikkelingsstap, waar de arbeidskracht zelf tot een waar geworden is. Alleen onder bepaalde omstandigheden echter kan de arbeidskracht tot een waar worden.

Hiervoor is het nodig, dat er enerzijds mensen zijn, die over productiemiddelen beschikken of over het geld om deze te kunnen kopen, en anderzijds moeten er mensen zijn, die niets bezitten aan productiemiddelen (zoals een werkplaats, gereedschappen, een klein bedrijfje, of iets van dien aard) en die daardoor gedwongen zijn, hun arbeidskracht te verkopen. Het kapitalisme veronderstelt kapitalisten en arbeiders, d.w.z. een klasse van kapitalisten, die alle productiemiddelen (fabrieken, mijnen, transportmiddelen) bezit, en een klasse van loonarbeiders die niets bezitten dan hun arbeidskracht.

Hiervoor is het nodig, dat de oorspronkelijke hand werkers en boeren van hun productiemiddelen gescheiden worden. Op de meest barbaarse wijze heeft zich dat in de diverse kapitalistische landen voltrokken. Natuurlijk is deze scheiding nog niet volledig. Nog steeds zijn er boeren en handwerkers, die door hard en lang werken hun vermeende zelfstandigheid verdedigen. De concurrentie van het grootbedrijf dwingt hen steeds meer hun bestaan op te geven en dienst te nemen bij de

grootindustrieën.

Hoe kwamen de eerste kapitalisten aan het geld om zich productiemiddelen aan te schaffen, hoe kwamen zij in het bezit van fabrieken, transportmiddelen, mijnen en bankinstellingen?

Het verhaal van zuinige, hardwerkende arbeiders, die door het nuttig besteden van hun spaargeld tot kapitalisten werden, is niets anders dan een sprookje. De eerste kapitalisten vergaarden hun geld door handel, woeker, roof, plundering, enz.

Meerwaarde

Zo ontstonden enerzijds kapitalisten, die hun geld in productiemiddelen belegden, en anderzijds bezitlozen, die gedwongen werden, teneinde in het leven te blijven, hun arbeidskracht te verkopen aan kapitalisten, die over de productiemiddelen beschikken.

We moeten hier goed onderscheiden tussen arbeidskracht, d.i. het vermogen onvarheid te leveren en arbeid

21

in de zin van productieve arbeid die nieuwe waarde schept,

Het loon vertegenwoordigt onder normale omstandigheden de waarde van de arbeidskracht, d.w.z. de waarde van hetgeen nodig is om de arbeider in staat te stellen zijn verbruikte arbeidskrachten te herstellen en zich voort te planten, d.w.z. te eten, zich te kleden, te slapen

en een gezin te onderhouden. In beginsel tenminste, want veelal wordt de arbeidskracht onder de waarde betaald, zodat dit alles niet eens mogelijk is.

De arbeider voegt aan de waarde van de grondstoffen enz. (daaronder ook de slijtage van werktuigen en machines), die onveranderd in de waarde van het product overgaan, zijn eigen waardescheppende arbeid toe. Hij vermeerdert daarmee de waarde van de grondstoffen met een hoeveelheid waarde, die groter is dan de waarde van zijn arbeidskracht. Immers de arbeidskracht kan meer arbeid leveren dan nodig is om haar in stand te houden. Dit verschil is de meerwaarde, die de kapitalist in zijn zak steekt. Het zich toeëigenen van de meerwaarde door de kapitalist, is de uitbuiting van de arbeider. Deze onbetaalde

arbeid of meerwaarde is de bron van de winst, de rente en alle andere vormen van arbeidsloos inkomen.

Vergroting uitbuiting

Op allerlei wijzen trachten de kapitalisten de hoeveelheid onbetaalde arbeid, de meerwaarde, te vergroten, d.w.z. de kapitalist strijdt tegen de arbeider om de prijs van de arbeidskracht steeds meer naar beneden te drukken. Wij hebben gezien, dat de arbeidsdag uit twee delen bestaat, n.l. de betaalde, voor het herstellen van de arbeidskracht noodzakelijke arbeid en de onbetaalde meerarbeid. Het verlengen van de arbeidsdag ver groot dus direct het aantal onbetaalde arbeidsuren en verhoogt dus de uitbuiting op zeer in het oog lopende wijze. Veel vaker echter worden meer geraffineerde methoden gebruikt, die tot het opvoeren van het arbeidsterupoleiden (tariefwerk, stukwerk, premiestel-

sels, jaagsysteem door tijdberekening en zo meer), Op deze wijze wordt meer arbeid in dezelfde tijd geleverd, waardoor de arbeidstijd, noodzakelijk voor het verdienen van de kosten van het eigen onderhoud (loon) verkort wordt, zodat indirect op deze wijze eveneens de onbetaalde arbeidstijd verlengd wordt. In het eerste geval noemen we de vergroting van de uitbuiting absolute meerwaarde en in het tweede geval relatieve of betrekkelijke meerwaarde.

Klassenstrijd

Door de uitbuiting van de arbeider door de bezitters der productiemiddelen wordt de kapitalistische maatschappij verdeeld in twee grote tegengestelde klassen, kapitalisten en arbeiders, uitbuiters en uitgebuitenen, bezitters en niet-bezitters. De strijd tussen de kapitalisten en arbeiders is de klassenstrijd, die noodzakelijk uit de tegenstelling tussen uitbuiters en uitgebuitenen voortkomt en een onvermijdelijk gevolg van het kapitalisme is. De strijd tegen de uitbuiting, de strijd om het arbeidsloon ligt ten grondslag aan de klassenstrijd. De arbeider strijdt tegen de kapitalist om zijn bestaan te verdedigen en zijn krachten tegen uitputting te beschermen. Hij strijdt tegen loonsverlaging, voor verkorting van de arbeidsduur, voor loonsverhoging. De kapitalisten en hun pleitbezorgers pogen de arbeiders daarvan af te houden. In crisistijd zeggen zij, dat loonsverlaging noodzakelijk is, om het bedrijf gaande te houden. In tijden van drukte (hoogconjunctuur) zeggen zij, dat loonsverhoging onvermijdelijk prijsverhoging met zich mee brengt waardoor het resultaat van de loonsverhoging weer ongedaan wordt gemaakt.

Wat bepaalt het toon?

Marx en Engels hebben deze praatjes reeds honderd jaar geleden naar het rijk der fabelen verwezen. Zij stelden vast, dat loon en prijs elk door eigen wetten worden beheerst en dat zij niet rechtstreeks van elkaar afhankelijk zijn. Wel is er een rechtstreeks verband tussen loon en winst, maar dit wil

men juist voor de arbeiders verborgen houden.

De machtsstrijd tussen arbeiders en kapitalisten gaat tussen loon en winst en bepaalt de hoogte van het loon, bepaalt hoe groot de uitbuiting zal zijn.

Organisatie en bewustwording

In die strijd beseffen de arbeiders, dat zij op elkaar zijn aangewezen; zij sluiten zich aaneen en vormen vakverenigingen. Hoe hechter de arbeidersklasse georganiseerd is en hoe eensgezinder, des te meer invloed zal zij kunnen uitoefenen op het vaststellen van het loon.

In de klassenstrijd ervaren de arbeiders, dat duurzame verbeteringen in het raam van het kapitalistische stelsel niet te bereiken zijn, ja, dat het leven voor de grote meerderheid hoe langer hoe belangrijker wordt en daarom zoeken zij naar een weg om zich van het kapitalistische juk te bevrijden. Op die weg worden zij aangevoerd door de politieke partij van de arbeidersklasse, welke ontstaat uit de verbinding van de arbeidersbeweging met de revolutionaire theorie van het Marxisme, het wetenschappelijke socialisme.

In de klassenstrijd zelf vormen zich alle elementen, die nodig zijn voor een succesvolle overwinning van de arbeidersklasse. Alleen het proletariaat zal in staat zijn de uitbuiting te overwinnen en aan de klassenmaatschappij een einde te maken. Hij alleen heeft niets te verliezen en wordt in geen enkel opzicht geremd door bezit of voorrechten. De klassenstrijd zelf leert de arbeidersklasse organisatie, discipline, opofferingsgezindheid en strijdbaarheid, kortom alles wat nodig is, om in de strijd tegen de kapitalisten te zegevieren en de weifelende elementen uit de middenklassen aan te voeren. Door het scheppen van het proletariaat brengt dus het kapitalisme zijn eigen dood graver voort. De bevrijding van het proletariaat kan alleen het werk van het proletariaat zelf zijn.

HOOFDSTUK IV

De opkomst van de arbeidersbeweging

De wekroep, die de Nederlandse arbeidersklasse uit haar slaap zou doen ontwaken, kwam van buiten. Zij kwam van de Eerste Internationale, die in 1864 door Karl Marx en Friedrich Engels was opgericht. Haar program, het beroemde „Communistische Manifest", was reeds eerder tot Nederland doorgedrongen.

Op 30 Augustus 1869 werd te Amsterdam een af-

deling van de Eerste Internationale opgericht. Deze oprichting was door een comité voorbereid, dat o.a. uit de metaalbewerker Ansing, de timmerman Assenbroek en de typografen Michon, Vau den Berg en Wollring bestond. Zij wendden zich om steun tot de vrijdenkersvereniging „de Dageraad" en uit die Multatuliaanse kring traden o.m. H. Gerhard, de vader van de latere sociaal-democraat A. H. Gerhard, toe. Tezamen vormden zij toen de afdeling van de Eerste Internationale.

V66r dit begin van een arbeiderspartij bestonden er reeds vakverenigingen, meestal van handwerkslieden. In 1815 was te Groningen de eerste vereniging van typografen opgericht en allengs kwamen er in meer beroepen zulke vakorganisaties tot stand.

Zij beperkten zich echter tot onderlinge bijstand en enkele pogingen tot gemeenschappelijk optreden tegen over de ondernemers.

Eerst door de bevruchting van de arbeidersorganisaties met het wetenschappelijke socialisme, met de ideeën van Marx en Engels, werden de voorwaarden geschapen voor een hogere vorm van organisatie, de politieke partij.

25

Waarom de afdeling der Eerste Internationale faalde

Zonder twijfel was de taak van de eerste socialisten uiterst zwaar. Zij faalden dan ook geheel in hun pogen een arbeiderspartij op te bouwen.

De Nederlandse afdeling van de Eerste Internationale kende de Marxistische theorie slechts oppervlakkig en, buiten de vertaling van de brochure van Fr. Engels „Het socialisme van

Utopie tot Wetenschap", deden de eerste socialisten n-ets om de originele werken van het Marxisme binnen het bereik van de Nederlandse arbeiders te brengen.

Wat zij daar zelve van ten beste gaven, had niets met wetenschappelijk socialisme te maken en behoorde tot het gebed van het z.g.n. „socialistische sentiment". Een voorbeeld daarvan vindt men in een rede van H. Gerhard in 1871, waaruit wij een staaltje over nemen: „Zo stel ik mij de taak voor, die de Internationale te vervullen heelt. Langzamerhand moet de opeenhoping van kapitaal in de hand van de enkelen verminderen, en hierdoor zijn verpletterende macht gebroken worden; langzamerhand moeten de mensen rijp gemaakt worden voor het beginsel van gelijke rechten voor allen, en ontdaan worden van de hedendaagse wanbegrippen omtrent de eigendom. Ieder nieuw geslacht, dat verrijst, moet al meer en meer doordrongen worden van het bewustzijn, dat arbeid alléén de mens adelt en hem het recht geeft op stoffelijke genietingen, die niet zonder arbeid verkregen kunnen worden. Het moet op de scholen geleerd en van het preekgestoelte verkondigd worden... s', enz., enz. z).

De aanhangers van Gerhard c.s. beperkten zich tot het oprichten van vakverenigingen van sigarenmakers, kleermakers, timmerlieden e.d.

Reeds drie jaar, voordat de Internationale onder de eerste „Europese kruistocht tegen het communisme" bezweek, hield de Nederlandse afdeling op te bestaan, n.l. in 1873, Toch liet zij een spoor achter.

5) W, Vliegen, „De Dageraad det

V66r haar opheffing liet zij een protest tegen de, destijds in Atjeh woedende, koloniale oorlog klinken. Zo begon de solidariteit van de Nederlandse arbeidersklasse met het verdrukte Indonesische volk.

„Sociale politiek" der kapitalisten

Opgeschrikt door het „Spook van het Communisme", dat in de Parijse Commune in 1871 zich reeds door een grootse daad had geopenbaard, zochten de Nederlandse bezitters reeds spoedig naar middelen om de opstandigheid der arbeiders „op te vangen en af te leiden".

Als tegenwicht tegen de Internationale gingen zij aan „sociale politiek" doen, waarbij zij zich de methoden van de toenmalige Duitse kapitalisten ten voorbeeld stelden. Er werden „arbeidersorganisaties" opgericht, die onder burgerlijke leiding voor het kapitaal zonder gevaar en zelfs tot voordeel waren.

Bijna gelijktijdig met de opkomst van het moderne kapitalisme kwam in 1871 een dergelijke organisatie tot stand, n.l. het „Algemeen Nederlands Werklieden Verbond". Zij stond onder invloed van het liberale kapitaal.

Daarnaast zou in 1881 het Christelijk Werklieden Verbond „Patrimonium" door de Hervormde Kerk worden gesticht, waaruit de huidige Christelijke Nationale Vakcentrale is voortgekomen.

Nog later zou vooral de Rooms Katholieke Kerk met grote energie en vaardigheid haar „sociale organisaties" vormen, die in de nieuwe industrieën in de katholieke streken grote omvang zouden aannemen. opzet om hiermede de opkomst van de socialis-

tische arbeidersbeweging te verhinderen, slaagde echter niet.

De Sociaal-Democratische Bond

In 1878 maakte zich een afdeling van het liberale Alg. Ned. Werklieden Verbond los, de Amsterdamse smedenvereniging „Recht voor Allen". Het initiatief daartoe kwam wederom

van W. Ansing. Deze afdeling noemde zich voortaan „Sociaal-Democratische Vereniging" en nam het program -van de Duitse sociaaldemocratie over.

Op deze wijze ontstond de Sociaal-Democratische Bond, aan welks hoofd spoedig Ferdinand Domela Nieuwenhuis zou komen te staan. Hij wordt met recht de vader van de Nederlandse arbeidersbeweging genoemd.

Afkomstig uit de bezittende klasse, was hij aanvankelijk predikant der Lutherse Kerk. In 1879 legde hij zijn ambt neer en wijdde zijn verdere leven, en zijn niet onbelangrijk vermogen, aan de strijd voor het socialisme.

Hij was de eerste vertegenwoordiger van de arbeidersklasse, die in 1888 zijn intrede in de Tweede Kamer deed. Hij was een leider van het grootste formaat, dat de Nederlandse arbeidersbeweging kent.

Domela Nieuwenhuis stelde zich aanvankelijk op de grondslag van het „Communistisch Manifest" van Marx en Engels. Hij nam deel aan de internationale congressen van de Tweede Internationale en onderhield briefwisseling met Karl Marx en nauwe persoonlijke betrekkingen met Fr. Engels, Bebel en vele andere internationale figuren van het socialisme.

De Sociaal-Democratische Bond begon in geringe mate de originele werken van Marx en Engels binnen het bereik van de arbeiders te brengen. Over het algemeen propageerde hij echter het socialisme van Marx, zoals zijn leiders dit door hun eigen bril zagen.

Over het socialisme van Marx en Engels, het weten schappelijke socialisme, wordt in de „Kol•te Geschiedenis der C.P. van de Sovjet-Unie" het volgende gezegd:

„Marx en Engels, de grote leermeesters van het proletariaat, hebben, in tegenstelling tot de utopische socialisten, voor het eerst uiteengezet, dat het socialisme geen bedenkfel van dromers (utopisten) is, maar het noodzakelijke resultaat van de ontwikkeling van de moderne kapitalistische maatschappij. Zij toonden aan, dat de kapitalistische orde zal vallen, evenals de feodale orde was gevallen, dat het kapitalisme zelf zijn doodgraver, in de gestalte van het proletariaat, voortbrengt. Zij toonden aan, dat alleen de klassen strijd van het proletariaat, alleen de overwinning van het proletariaat op de bourgeoisie de mensheid van het kapitalisme, van de uitbuiting zal bevrijden.

Marx en Engels leerden het proletariaat zich van zijn krachten bewust te worden, zijn klassebelangen te begrijpen en zich te verenigen voor de vastberaden strijd tegen de bourgeoisie. Marx en Engels ontdekten de wetten van de ontwikkeling van de kapitalistische maatschappij en bewezen wetenschappelijk, dat de ontwikkeling van de kapitalistische maatschappij en de klassenstrijd in die maatschappij onvermijdelijk moeten leiden tot de val van het kapitalisme, tot de overwinning van het proletariaat, tot de dictatuur van het proletariaat.

Marx en Engels leerden, dat het niet mogelijk is zich van de macht van het kapitaal op vreedzame wijze te bevrijden, op vreedzame wijze de kapitalistische eigendom in maatschappelijke eigendom om te zetten, dat de arbeidersklasse dit alleen kan bereiken door het aanwenden van revolutionair geweld tegen de bourgeoisie, door middel (van de proletarische revolutie, door het instellen van zijn eigen politieke heerschappij, de dictatuur van het proletariaat, die de tegenstand van de uitbuiters moet onderdrukken en een nieuwe, de klassenloze, de communistische maatschappij moet

scheppen.

Marx en Engels leerden, dat het industriële proletariaat de meest revolutionaire en derhalve de meest vooraanstaande- klasse van de kapitalistische maatschappij is, dat alleen een klasse als het proletariaat alle met het kapitalisme ontevreden krachten om zich heen kan scharen en hen naar de stormaanval op het kapitalisme voeren. Maar om de oude wereld te overwinnen en de nieuwe, klassenloze maatschappij te scheppen, moet het proletariaat zijn eigen arbeiderspartij bezitten, die Marx en Engels communistische partij noemden."

In de laatste twintig jaren van de negentiende eeuw

legde de Nederlandse arbeidersklasse een grote strijdbaarheid aan de dag. Wij noemen enkele voorbeelden

als de grote demonstraties voor algemeen kiesrecht, die in 1884 en '85 tienduizenden arbeiders in de straten van Den Haag op de been brachten; de strijd tegen de antisocialistische reactie, die zich van het Oranje-huis bediende en de z.g.n. Oranje-furie tegen de arbeidersbeweging ontketende; de campagne voor vrijlating van Domela Nieuwenhuis, toen deze tot een jaar gevangenis veroordeeld was; de algemene staking der diamantbewerkers in 1894.

Tot die strijdbaarheid had de bezielende agitatie en propaganda van Domela Nieuwenhuis niet weinig bijgedragen. Met zijn machtig redenaarstalent bracht hij licht en hoop in het troosteloos bestaan van de arbeiders in de bedrijven, zowel als van de van armoede kromliggende arme boertjes op de Friese zandgronden.

Maar hij legde niet de grondslag voor een revolutionaire partij van de arbeidersklasse.

De Sociaal-Democratische Bond legde zich toe op de organisatie van vakverenigingen en nam ook het initiatief tot de oprichting van de eerste vakcentrale in 1893, het Nationaal Arbeids Secretariaat.

Maar in de Bond zelve heersten zeer primitieve opvattingen over organisatie. Men kende er geen gemeenschappelijke beginselen, geen voor alle leden bindende besluiten en geen discipline.

Domela Nieuwenhuis was, als leider, van zijn Bond onafhankelijk. Hij leefde van zijn eigen geld, financierde het blad „Recht voor Allen", dat zijn persoonlijk eigendom was, uit eigen beurs en stelde als redacteurs aan wie hij verkoos.

Omstreeks 1900 ontwierp in het verre Rusland, waar de socialisten in de diepste illegaliteit moesten werken, Lenin de theorie over de rol van de partij van de arbeidersklasse in de revolutie, over haar taak als voorhoede en „generale staf" van de gehele arbeidersbeweging, over haar verhouding tot de vakorganisaties en tot de klasse der arme over haar organisatiebeginselen. Dit was een der gebieden waarop Lenin het Marxisme verder ontwikkelde en verrijkte. Aan zijn werk is het te danken dat reeds van de aanvang af, de hechte grondslagen van de thans zo machtige communistische partij van de Sowjet-Unie in de bedrijven van het toenmalige Petrograd (thans Leningrad) werden gelegd.

Domela Nieuwenhuis kende Lenin's ideeën niet en kon ze niet kennen. Want zelfs in de latere jaren deden de leiders van de Tweede Internationale al het mogelijke om het doordringen van de nieuwe, scheppende theoretische arbeid van de bolsjewiki uit het „achterlijke" Rusland naar het Westen te verhinderen.

Het ontbreken van een wetenschappelijk-socialistische grondslag en van een marxistische organisatie had ten gevolge dat de sociaal-democratische bond in ontbinding raakte. In haar rijen trad een fractie op onder leiding van Troelstra, Vliegen en anderen, die onder invloed van de Duitse „revisionisten" (dat waren zij die het marxisme wilden herzien) stonden. Zij scheurden de sociaal-democratische bond en richtten de S.D.A.P. op.

De groep die rondom Domela Nieuwenhuis verzameld was, verschrompelde en viel uiteen. Tot het erfdeel, dat Domela Nieuwenhuis de Nederlandse arbeidersbeweging heeft nagelaten behoren goede en slechte tradities.

In het bijzonder op het gebied van de strijd tegen de imperialistische oorlog en het optreden der arbeidersvertegenwoordigers in het burgerlijke parlement heeft hij baanbrekend werk verricht en moet hij als een voorloper van het Leninisme worden beschouwd en geëerd.

Toen op het Internationale Arbeiders-Congres in 1891 te Brussel (Tweede Internationale) de strijd tegen de imperialistische oorlog aan de orde stond, nam hij scherp stelling tegen de Duitse en Engelse sociaal-democraten die door inhoudsloze frasen hun protest tegen de oorlog te kennen gaven, doch niets wilden weten van een actief optreden van de arbeidersklasse.

Ook Domela Nieuwenhuis' gedachten over de strijd tegen de imperialistische oorlog waren niet geheel helder, wat bleek uit zijn pleidooi voor passieve weerstand, waarbij hij aan de Hollandse secte der Polsbroekers herinnerde „die zelfs aan de grote Napoleon met succes de gewapende dienst weigerden.”

Maar zijn revolutionair instinct wees hem de juiste weg toen hij op het congres verklaarde: „De burgeroorlog van het proletariaat tegen de bourgeoisie verkiezen wij boven de oorlog der naties

Op deze wijze geloof ik dat de overwinning van het proletariaat ook de overwinning van de wereldvrede zal zijn.’

In 1888 door de arme landarbeiders van Schotland (Fr.) in de Tweede Kamer verkozen, trad hij daar als een ware spreekbuis van het noodlijdende volk op. Hij wist zich te vrijwaren voor het parlementaire bederf, de „gemoedelijke” en al te gemeenzame omgang met de burgerlijke parlementariërs, het verval in het bekrompen parlementaire gedoe, waardoor de „scherpe kantjes” van de klasstegenstellingen worden afgevlind en de arbeidersvertegenwoordigers, die geen vaste overtuiging en geen georganiseerd verband met een proletarische partij hebben, ongemerkt van hun klasse vervreemden.

De arbeidersafgevaardigde, die zich niet in het parlementaire web laat inspinnen, wordt daarentegen door de burgerlijke parlementariërs geboycot en gehoond. En dit lot sierde ook reeds Domela Nieuwenhuis.

Zijn Optreden in de Tweede Kamer is nog altijd zeer leerzaam voor de tegenwoordige arbeidersafgevaardigden, de communisten. Domela Nieuwenhuis wist, dat in het burgerlijke parlement sommige kleine verbeteringen voor de werkende massa kunnen worden afgedwongen en sommige verslechtingen kunnen worden afgeweerd. Hij maakte van deze omstandigheden een nuttig gebruik. Maar hij zag tevens duidelijk in, dat het onmogelijk is door middel van het burgerlijk parlement die grondige maatschappelijke veranderingen door te voeren, die het socialisme tot voorwaarde heeft.

Uit dit juiste inzicht dat hij uit de theorie van Marx en Engels putte, maakte Domela Nieuwenhuis echter een verkeerde gevolgtrekking.

Het Marxisme-Leninisme maakte hieruit de gevolgtrekking dat de arbeidersklasse in het burgerlijke parlement voor haar dagelijkse belangen strijden inoet, dat zij vanaf het spreekgestoelte van het parlement haar politiek voor het gehele volk ontvouwen moet en daarmee tot die lagen van de bevolking moet pogen door te dringen die zij op geen andere wijze bereiken kan en dat op deze wijze het werk der arbeidersafgevaardigden in het burgerlijke parlement bijdragen moet tot voorbereiding van de verovering van de politieke macht door de arbeidersklasse, die door Marx en Lenin de „dictatuur van het proletariaat” wordt genoemd.

Met behulp hiervan kan de arbeidersklasse het parlement tot een werkelijk democratisch vertegenwoordigend en besturend orgaan van het volk maken door middel waarvan zij haar leidende rol bij het opbouwen van de socialistische maatschappij kan vervullen.

De gevolgtrekking van Domela Nieuwenhuis en de zijnen was geheel anders. Zij verklaarden dat de arbeidersklasse zich van deelname aan het burgerlijk parlement moest onthouden.

Uit de onmiskenbare waarheid dat het onmogelijk is met behoud van het burgerlijke staatsapparaat de macht van de arbeidersklasse uit te oefenen, trokken Domela Nieuwenhuis en de

zijn niet de gevolgtrekking dat een nieuwe, waarlijk democratische staat moest worden opgebouwd, doch slechts dat iedere staatsvorm uit de boze was.

Uit de onderkenning van het bedrog van de burgerlijke politiek, trokken zij de gevolgtrekking dat de arbeiderklasse zich van elke politieke strijd moest afwenden.

Zo kwamen zij bij het anarchisme terecht: de ideologie van de „radicale" kleine burgerij.

Ondanks zijn revolutionaire geest en praktijk had Domela Nieuwenhuis zich nooit de dialectisch-materialistische levensbeschouwing van het Marxisme geheel eigen gemaakt. In wezen wist hij zich nooit van zijn idealistische, christelijke, zij het on-kerkelijke levensbeschouwing vrij te maken.

Dit maakte hem in latere jaren ontvankelijk voor het

utopische socialisme, waarbij hij vooral onder de invloed van de Russische Prins Kropotkin geraakte.

De overgang van Domela Nieuwenhuis naar het anarchisme betekende dat zijn rol als leider en opvoeder van de arbeidersklasse was uitgespeeld.

Bij de beoordeling van deze ondergang moet men zich echter de uitspraak van Lenin herinneren, dat het anarchisme vaak de straf is voor het verraad aan het socialisme door de rechtse sociaal-democratie.

Bij het anarchisme van Domela Nieuwenhuis was dit zeker het geval. Hij had een felle afkeer, die tot haat uitgroeide, van de revisionistische leiders der Duitse sociaal-democratie, die in die tijd reeds tot aanhang van de oorlogspolitiek van Keizer Wilhelm de Tweede was geworden en de weg insloeg, die later tot de voorbereiding van het Hitler-fascisme zou leiden. Zijn misvatting over de taak van de arbeidersklasse in het parlement kwam voort uit de walging, die de verburgerlijkte, omgekochte, rechtse sociaal-democratische parlementariërs hem inboezemden. Zijn gerechtvaardigde haatgevoelens tot de revisionisten in de Duitse sociaal-democratie droeg hij niet ten onrechte op hun Nederlandse geestverwanten over. Opkomst van de S.D.A.P.

In de schoot van de Sociaal-Democratische Bond vormde zich een oppositie tegen Domela Nieuwenhuis, welke onder leiding stond van Vliegen, Troelstra, Frank van der Goes, Van Kol e.a. In 1894 scheidden zij zich af en richtten de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij op.

De voornaamste oprichters van deze partij kwamen uit de burgerlijke klasse voort. Troelstra was een advocaat van gegoede huize, Van der Goes was makelaar aan de beurs, Van Kol was een Indische planter. Naast hen stonden ook arbeiders, uit de vakbeweging afkomstig, zoals de typograaf Vliegen en de diamantbewerker Henri Polak.

De oprichting van de S.D.A.P. viel samen met de snelle groei van de kapitalistische industrie, die op Duitsland was ingesteld. De S.D.A.P. stond eveneens onder sterke invloed van de Duitse sociaal-democratie. Zij nam niet alleen de politiek en de organisatievormen van de Duitse partij over, maar werd gedurende geruime tijd vanuit Duitsland geleid en financieel gesteund.

De Duitse sociaal-democratie had, vanaf haar ontstaan, de revolutionaire inhoud van het Marxisme nooit aanvaard. Naast de overwegende Duitse invloed, onderging de S.D.A.P. ook de invloed van het Engelse, zogenaamde Fabian-socialisme, dat de „geleidelijke

weg" bepleitte.

Men kan zich voorstellen hoe er in de S.D.A.P. over de weg naar het socialisme gedacht werd, wanneer men leest wat Vliegen in 1905 over de opvattingen van hem en zijn

medestanders schreef• die de socialistische maatschappij zien opschieten, niet als een gevolg van menselijk willen, maar als een natuurnoodwendig gevolg van de ontwikkeling der productiewijze... (zij) zoeken in de bestaande maatschappelijke grondslag elk aanrakingspunt op, dat de socialistische plant

tot wortel of steun kan dienen. Zij verwijderen beletselen voor en bevorderen de voorwaarden tot hare groei. Zij weten, dat de instellingen als Staat, Kerk, persoonlijk eigendom en dergelijke, niet willekeurig afgeschaft kunnen worden, doch dat ook deze in-

stellingen onderhevig zijn aan de ontwikkeling en de vervorming, die alles raakt 3)

Uit een juist, aan het Marxisme ontleend inzicht, dat de ontwikkeling ener bestaande maatschappij de „voorwaarden" schept voor de revolutionaire geboorte van een nieuwe maatschappij, maakten de sociaal-democraten de onjuiste gevolgtrekking, dat het socialisme „langs natuurnoodwendige weg" in de bestaande maatschappij zou „opgroeien" en dat de taak van de arbeidersklasse bestaan zou in het bevorderen van de „omvorming".

3) Als voren.

Dit was het uitgangspunt van wat wij het reformisme (het streeven naar hervormingen) noemen, waarbij de Marxistische woordenkraam in de S.D.A.P. nog lange tijd moest dienen om de burgerlijke inhoud te maskeren, totdat deze tenslotte, in de Prv.d.A., geheel overboord werd geworpen.

Natuurlijk moet de arbeidersklasse ook naar hervormingen streven, niet als een „weg naar het socialisme", doch als een „bijproduct", zoals Lenin het genoemd heeft, van haar revolutionaire strijd om de politieke macht.

Zij moet voor zulke hervormingen strijden, die haar bewustwording en organisatie voor dit doel kunnen bevorderen. Als zodanig geldt het algemeen kiesrecht.

Voor dit recht was reeds het oude liberale „Alg. Ned. Werklieden Verbond" opgekomen en het speelde een grote rol in de acties van de Sociaal-Democratische Bond.

Voor de S.D.A.P. was het algemeen kiesrecht echter geen „bijproduct" van de strijd om de politieke macht, doch een doel op zichzelf. Zij was van meet af aan een verkiezings-partij, binnen het raam van de burgerlijke staat. Zij verklaarde haar doelstellingen eerst te kunnen verwezenlijken, zodra zij „de helft plus één" van de zetels in het burgerlijke parlement zou bezetten. Zij verklaarde, dat de arbeiderspartij de „grote massa" moest winnen en dat was op zichzelf juist.

Maar om dit te bereiken trad zij niet op als opvoeder en leider van de massa, maar sleepte zij zich achter de massa aan.

Ook de Marxisten-Leninisten stellen zich ten doel de grote massa van het werkende volk voor hun politiek te winnen. Daartoe richten zij zich in de eerste plaats op dit deel van de werkende massa, dat als van nature voor de Marxistische ideeën ontvankelijk is, op het proletariaat in de grote industriële bedrijven.

Dit is de klasse, die in staat is de leiding van de „grote massa" van de werkende bevolking op zich te nemen en haar om zich heen te verenigen. Waarom juist dit proletariaat?

Op deze vraag geeft de „Korte Geschiedenis van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie", het ontstaan van de bolsjewistische Partij in Rusland besprekende, het volgende antwoord:

„Omdat het proletariaat, ondanks zijn huidige (dit betreft 1895) geringe getalsterkte, zulk een werkende klasse is, die met de meest ontwikkelde bedrijfsvorm, het grootbedrijf, is verbonden en met het oog hierop een grote toekomst heeft.

Omdat het proletariaat als klasse van jaar tot jaar toeneemt, zich politiek ontwikkelt, gemakkelijk tot organisatie komt krachtens de arbeidsvoorwaarden in de grote productie en het meest revolutionair is krachtens zijn proletarische positie, want in de revolutie heeft het niets te verliezen dan zijn ketenen."

Dat was het inzicht van de eerste Russische socialisten, Lenin en Plechanow, dat hen ertoe bracht het zaad van het Marxisme in de grote industriële bedrijven te planten, waar het zo diep wortel schoot dat geen tsaristische terreur in staat was de partij geheel te «xerni2tigen, en waar zij haar prachtige, proletarische kaders uit putte.

Maar de Nederlandse sociaal-democraten richtten zich niet op het industrie-proletariaat, doch zij wendden zich er integendeel bewust van af.

De arbeiders hadden in dien tijd nog geen kiesrecht, de kleine burgertjes en boertjes echter wel.

En daar het de S.D.A.P. allereerst om de stemmen te doen was, richtte zij zich in hoofdzaak tot de kleine luiden en paste haar politieke optreden hierbij aan.

Ook later, toen grote aantallen arbeiders in haar rijen gekomen waren en nog meerderen haar volgden, overheerste het kleinburgerdom altijd in de S.D.A.P.

De neiging om zicvvan het industrie-proletariaat af te wenden, was van huis uit een kenmerk van de sociaaldemocratie. Hier ziet men dat de onderschatting van het werk in de bedrijven en van de partij-organisatie in de bedrijven van sociaal-democratische oorsprong is.

Zowel de S.D.A.P. als later het N.V.V. ontstonden en ontwikkelden zich in samenhang met grote veran-

.deringen, die zich binnen het kapitalistische stelsel bezig waren te voltrekken.

Omstreeks 1900 was het tijdperk van het imperialisme aangebroken. Het imperialisme, dat het hoogste ontwikkelings-stadium van het kapitalisme is, ging gepaard met reusachtige uitbreiding van de industrie en

het bankwezen, met intensievere uitbuiting der koloniën, en werd tot het stelsel, dat de gehele wereld omspande. Op de bodem hiervan groeiden en bloeiden de reformistische sociaal-democratie en vakbeweging.

Maar ook viel in die periode de herleving en voortzetting van het Marxisme, door Lenin en Stalin. Dit leidde in Rusland tot de geboorte van de bolsjewistische partij, die thans aan het hoofd van de socialistische Sowjet-Unie staat.

In Nederland trad in die periode de nieuwe partij van de arbeidersklasse, de communistische partij, op het toneel .

De volgende aflevering Aan dit werk zal aan de periode van het imperialisme zijn gewijd.

Vragen voor het overhoren

1. Welke waren de invloeden uit het buitenland op de Nederlandse arbeidersbeweging? Kan de arbeidersbeweging het zonder de verwerking van de internationale ervaringen stellen ?

2. Wat waren de oorzaken voor het falen van H. Gerhard en de afdeling der Eerste Internationale?

3. Hoe komt het dat ook Domela Nieuwenhuis faalde, ofschoon hij een leider van groot formaat was?

4. Wast is het doel van de „sociale politiek" der bourgeoisie?
5. Wat waren de kenmerken van de S.D.A.P. in de eerste periode van haar bestaan?

Boeken voor de verdere studie van de in deze aflevering behandelde vraagstukken:

K. Marx: „Loon, prijs en winst" f 1.— „Het Communistisch Manifest" 1.50 „Loonarbeid en Kapitaal"

Fr. Engels: „De beginselen v. h. Communisme" . 0.50

J. W. Stalin: „Het Marxisme en het Nationale

Ir. S. J. Rutgers: „Indonesië"

Korte Geschiedenis van de Communistische Partij 4.75
van de Sowjet-Unie . 2.90

Vraagstuk" 1.— Prof. A. Leontjef: „Beginselen der Economie" . 5.75

Verder zün verkrijgbaar:

Fr. Engels: „De ontwikkeling van het Socialisme
van Utopie tot Wetenschap"

W. I. Lenin: „Het Imperialisme als hoogste stadium van het Kapitalisme" . 1.—
„Staat en Revolutie"

„De „linkse stroming"; een kinderziekte van 0.75
het Communisme"

J. W. Stalin: „Over Dialectisch en Historisch Mate- 0.75

rialisme" 0.60

„Over de grondslagen van het Leninisme" . 0.75

„Enige vraagstukken van het Leninisme" . 0.75

De roman van Multatuli - Max Havelaar, welke in deze aflevering wordt gerioemd, is ook bij Pegasus verkrijgbaar à f 2.75.